

Триптих. 1. «Що дасть нам силу?»

Леся Українка

(Апокриф)

Розпечений весняним гострим сонцем
пашить Єрусалим. Проміння біле
від білих стін і вулиць відбиває,
ряхтить вогнем на золотих покрасах
царських палат, ворожі блискавиці
запалює на кожному римському списі,
кладе вінці на шоломи спіжеві
центуріонам – блиск, вогонь і пал!

Єрусалим готується до свята.
Жінки начиння миють у потоці,
бряжчать мідяні кухлі, грають іскри
від сонця на червоній мокрій глині.
Розбіглись діти по весняні квіти.
Дівчата чешуть коси й заплітають
майстерно у дрібушки з дукачами
та радяться, що їм про свято вбрати.
Багато радощів, але ж бо й праці!
Гаптують, шують, і печуть, і варять,
купають, продають, про свято дбають.
Лиш той не дбає, хто шага не має,
але й такий волів би заробити
гіркою працею, ніж так «не дбати».
Бо гірші злидні в свято, ніж у будень,
буденна одіж, наче смертний гріх,
темніє серед ясних шат святкових,
лице не блідне з голоду – шаріє,
і легше мовить «хорий», ніж «голоден».

На розі проти храму вбогий тесля
робітню відчинив. Та й відчиняти
не дуже-то було що: три стіни,
четвертої біг дасть, от і робітня.
Всім перехідним видко всю роботу,
мов на майдані. Видко, як працює,
не розгинаючись, убогий тесля,
зв'язавши ремінцем волосся буйне,
щоб не спадало на високе чоло,
укрите потом рясним та краплистим.
А тесля сам не бачить перехідних.
Очима бачить він роботу й знаряд,
а думкою все злидні невсипущі:
були вони учора, є сьогодні
і завтра будуть, і нема їм краю.
Ох, та який там край! Хіба ще справді
до краю загризуть... Що день, то більше
в Єрусалимі теслів настає,
і з Сирії насунули, мов хмара,

забрали всю роботу коло храму,
в Преторії, коло царських палат,
їх всюди повно, спритні та майстерні,
та запопадливі, масні такі...
Вряди-годи єрусалимським теслям
робота дістається, і яка?
«Он вчора три хрести зробив, – недобра,
сумна робота, богів немила...
не раз-бо і невинних розпинають...
А що робить? Гріха не знає голод.
Марницю заробив за три хрести.
Така й робота: спішна, от аби-то.
Що ж, я не винен – дорого платити
за дерево сухе не маю звідки...
Ет, якось-то простоять зо три дні,
поки до свята шибениці тії,
а там – розп'ятих здіймуть, то хрести
хоч і спалити – невелика шкода...
Така-то праця!.. А колись, бувало,
робив різьбу мистецьку до палат,
до дому божого... Давно було...
Тепера що? Ціпильна, топорища,
плуги... хрести... таке! А сила йде,
і спина гнеться, й репаються руки,
і гине хист. Уже б тепер не вдав
різьби такої, хоч би хто й замовив,
минулося... Тепер аби хоч як,
хоч без мистецтва хліба заробити.
Так, хліба, хліба і нічого більше...
Ех, клята праця!» Тесля рубонув
так по ціпильну, аж воно зломилось.
Він кинув спересердя, друге взяв,
не встаючи. Піт очі засліпив;
втер рукавом і далі теше. Раптом
сокира пощербилась об сучок.
«А будь ти проклята!» Шпурнув сокиру
і долі сів, і голову схилив.
Так ниє спина, руки так горять,
болить все тіло... Аж тепер він тямить,
що він зовсім знебувся, що тепера
вся сила згинула... «Ну що ж, не встану,
сидітиму до ночі так, ще й ляжу.
Однаково. І не здійму сокири,
не нагострю й нічого не зроблю
ані сьогодні, ані завтра. Що ж!
Хай з голоду хоч пухнуть жінка й діти.
Не маю сили. Згинула. Пропала.
Що верне силу, як її нема?..»
І похилився, мов зломлена билина,
і руки, мов зів'ялі, простяглися

і впали аж додолу.

Так сидів він
і не вважав на голосну юрбу,
що, мов потік, по вулиці котилась
і сміх, і глул, і гомін, і прокльони
несла з собою – так вода весняна
виносить мул і хмиз, і баговиння
зо дна ріки. Юрба текла, текла
і раптом стала, аж в тісну робітню
якийсь гурток зненацька заточивсь,
відпертий натовпом, і трутив теслю,
аж той отямивсь. «Гей! куди ви, люди,
женетесь так?» – громадці він гукнув.
«Чи ти тут спав, чи очманів зовсім?
Та се ж сьогодні розпинати мають!
Он їх ведуть на страту, а за ними
увесь Єрусалим, старе й мале,
біжить, щоб на видовисько поглянуть.
Се тільки ти тут каменем сидиш». –
«То їх ведуть? А де ж вони? Чого се
ви тут спинились, коли їх ведуть?» –
питає тесля, все мов непритомний.
«Дивіться на дурного! – хтось гукнув. –
Та ти ж поглянь, он там напроти тебе
впав серед вулиці один із них.
Се він вже втретє – двічі вояки
підводили бичами й стусанами, –
а сей раз не встає. Казали люди,
важкий занадто хрест йому дістався,
нетесаний, сирий та суковатий, –
дешевий, звісно! Правда, шкода й коштів,
та, видно, й тесля шкодував роботи...»

Базікають, а тесля вже й не чує,
він скочив миттю на станок і звідти
поверх голів на вулицю зорить.
А там, посеред сміття та каміння,
впав під хрестом на порох придорожній
син чоловічий. На хресті кора
чорніє пожариною, і тільки
самі кінці ясніють: свіжі рани,
завдані вчора дереву сирому
сокирою. Як ті бліді рани,
бліде обличчя в страдника, що впав,
виразно червоніють краплі крові
на тім чолі, – не так рясніє піт
в робітника під час гарячий праці.
Без краю смутні очі, мов питають:
«Навіщо ся даремна, зайва мука?
Таж я прийняв по присуду всі кари
і ще прийму. А се хто присудив?» –

«Гей, уставай лиш! Доки будеш спати?!» –
кричать преторіанці, і бичі
звилися, мов гадюки. Крізь одежу
червоні смуги стали пробиватись.
«Не можу... хрест важкий...
мені несила...» нещасний простогнав
і ліг лицем у порох шляховий. Преторіанець
підвів бича – та не спустив, бо раптом
спинив його за руку хтось: «Пожди!»
«Ти хто? Чого тобі?» – вояк вереснув.
«Я тесля. Я зробив сей хрест важким,
то й мушу я нести його. Давайте.
За сюю працю не візьму я плати».
І взяв хреста. Ніхто не боронив.
І випроставсь похилий стан у теслі,
напружились його зів'ялі руки,
погаслий погляд знову загорівся
великим та палким глибоким смутком
і твердою, важкою походою
пішов з хрестом робітник на Голгофу,
немов не знав ні праці, ані втоми
до сього часу.

[13.11.1903, м. Тифліс]